

TÜRK VE MAKEDON ÖĞRENCİLERİN BENLİK KAVRAMINA SPORUN ETKİSİ*

Asuman Seda SARACALOĞLU **

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim ikinci devre öğrencilerinin benlik kavramlarının karşılaştırılması ve spor deneyimi ile spor branşının deneklerin benlik kavramı üzerine etkisini incelemektir.

Araştırmanın örnekleminde Makedon (n=71) ve Türk (n=85) olmak üzere toplam 156 öğrenci yer almaktadır. Deneklerin % 67 (n=104)'si spor yapan, % 33 (n=52)'ü de spor yapmayan çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmada; güvenilirlik katsayısı .88 olan Piers-Harris Öz-Kavramı Ölçeği ile 12 sorudan oluşan kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Araştırma verilerine, x2 ile varyans analizi, t ve Scheffe testleri yapılmış, korelasyon katsayıları hesaplanmış ve önem düzeyi .05 olarak alınmıştır.

Araştırmada ilköğretim okulu çocuklarının benlik kavramını okul, yaş, anne-baba eğitimi, serbest zaman etkinlikleri ile spor yapma durumunun etkilediği saptanmış buna karşın cinsiyet, anne-baba mesleği, spor branşı, yarışmalara katılma durumu ve ailede spor yapan bireylerin olması gibi değişkenler anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca benlik kavramı ile spor deneyimi ve aile geliri arasında olumlu bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Makedon öğrencilerde ise, yalnızca anne-baba eğitiminin benlik kavramını etkilediği anlaşılmaktadır. Bunun yanısıra spor deneyimi ile benlik kavramı arasında olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak, sporun ve spor deneyiminin öğrencilerin benlik kavramını olumlu etkilediği söylenebilir. Ancak Makedon sporcuların benlik kavramlarının ülkemiz öğrencilerinden anlamlı derecede düşük olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Benlik kavramı, ilköğretim Öğrencileri, Türk, Makedon, Spor

THE IMPACT OF SPORT ON TURKISH AND MACEDONIAN STUDENTS' SELF-CONCEPT

ABSTRACT

The objective of this research is to compare the self-concept of the athletes and non-athletes in secondary schools and additionally to determine the impact of sport experience and sport branch on the student's self-concept. A total of 156 students – Macedonian (n=71) and Turkish (n=85) – participate in the research's sample. Of 67% (n=104) the subjects are athletes and the remaining 33% (n=52) non-athletes. In the research, a Piers-Harris self-concept scale with an alpha reliability coefficient of .88 and a 12 question-form carried out to the sample. ANOVA, x2, t and Scheffe tests were applied to the data and correlation coefficients were calculated. The significance level was estimated as .05.

While variables such as school, age, parents' education, leisure activities, and sports experience affect the self-concept of secondary school students; gender, parents' jobs, sport branch, participation in sports competitions and the existence of family members actively involved in sports are not statistically significant. Furthermore, a positive correlation has manifested between self-concept and sport experience and also family income. As for the Macedonian students, it has become apparent that only parents' education affects self-concept. Besides, a positive correlation has been found between sport experience and self-concept.

In conclusion, it is revealed that self-concept scores of secondary school youngsters who make sports are higher than non-athletes. Hence, it can be asserted that sport and sport experience have a positive impact on self-concept. Nevertheless, it has been determined that self-concept of Macedonian athletes is lower than that of Turkish students.

Key Words: Turkish, Macedonian, Secondary School Students, Self-Concept, Sport.

* Üsküp'teki uygulamaları gerçekleştiren Beden Eğitimi Öğretmeni Sayın Metin DALİP'e teşekkür ederim

* Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İZMİR

GİRİŞ

Bireyin kişilik gelişimi, benlik olgusunun gelişimini de kapsamaktadır. Benlik; bireyin kendisini algılama biçimi, benlik kavramı ise kişinin kendi benliğine ilişkin görüşleri olarak tanımlanabilir^(20,66). Bireyin kendisini nasıl görüp nasıl değer biçtiğini ifade eden benlik kavramı, bireyin kendisi hakkındaki doğru bulduğu dinamik ve karmaşık inançların tümüdür⁽⁶³⁾. Başka bir anlamıyla, benlik kavramı, bireyi diğerlerinden ayıran kendine ait güdüleri, değerleri ve davranışları konusundaki görüşleri olarak betimlenmektedir. Benlik kavramının beğenilip benimsenmesi benlik saygısını oluşturmaktadır. Benlik saygısı (değeri) ise, kişinin kendisinde algıladığı nitelikler hakkındaki duygu ve değerlendirmeleridir. Benlik saygısı; bireyin kendisini benimsemesi, değer vermesi, kendine güven ve saygı duyma anlamlarını içermektedir^(56, 66).

Benlik kavramının oluşumunu etkileyen öğelerin başında çocuğun yaşamındaki ebeveyn, öğretmen ve akran grubu gibi kişiler gelmektedir. Anne-baba, öğretmen ve akran grubu ile olan ilişkiler, çocuk için önem taşımakta ve birbirini etkilemektedir. Anne-babanın çocuğu sevip sevmemesi, çocuğun öğretmeninin sevgi, saygı ve beğenisini kazanıp kazanmaması, arkadaşlarının onu kabul ya da reddetmesi benlik kavramı gelişiminin belirleyici, öznel yaklaşımlardır^(10,35,47,59).

Anne-babaların çocuklarına yönelik tutumları, onların kişilik gelişimini, benlik kavramını ve benlik saygısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileme gücüne sahiptir ve sergilenen anne-baba tutumları bebeklik döneminden başlamak üzere çocukta kalıcı etkiler bırakmaktadır^(18,21,26,29,30, 41,45,52).

Anne-babaların sosyo-ekonomik düzeyleri onların çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen diğer bir faktördür. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babalar, alt SED'de bulunanlara göre çocuğun gelişimini olumlu etkileyebilecek tutum ve düşünceleri taşımaktadırlar. Bunun yanısıra çeşitli çalışmalar üst SED'deki çocuk ve gençlerin alt SED'dekilere göre benlik kavramının daha yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır^(1,7,12,14,19,35,49,61, 63,65,66). Rosenberg⁽⁵³⁾ de bireylerin yüksek ya da düşük benlik saygısına sahip olmalarında sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerin önemi üzerinde durmaktadır.

Kişide "ben" olgusu geliştikçe, benlik kavramı onun algılama alanının en önemli öğesi olarak ortaya çıkmakta ve yaş ile birlikte daha soyut ve karmaşık bir nitelik kazanmaktadır^(25,47). Örneğin, erken çocukluk döneminde, benliğin fiziksel (dış görünüm, sahip olunan şeyler) ve aktif (tipik faaliyetler) boyutları birlikte kullanılmaktayken, yaşla birlikte, aktif boyuttaki etkinliklerin başkaları ile karşılaştırılmalarına dayalı betimlemeler kullanılmaktadır^(15,16,18). Nitekim Livesly ve Bromley (1979) ile Ruble (1983) tarafından yapılan araştırmalarda, okulöncesi dönemde çocukların kendilerini yaptıkları tipik faaliyetler açısından betimlerken, daha büyük yaştakilerin yapılan etkinlikleri başkaları ile karşılaştırarak tanımladıkları ortaya konmuştur. Livesly ve Bromley (1973)'in yaptığı bir diğer araştırmada, çocukların kendilerini betimlemede sosyal roller, kişilerarası ilişkiler, üyelikler gibi sosyal özelliklerini de belirttikleri görülmektedir⁽¹⁸⁾. Bu anlamda,

benlik kavramı, bireyin sosyal gelişimlerinden etkilenmekte ve dinamik sosyal etkileşim süreçleri ile gelişmektedir⁽⁵⁹⁾. Yapılan araştırmalar; benlik kavramının bireyi öğrenme, keşfetme, problem çözme, başarı ve çalışmaya yönlendirme hususlarında etkili olduğu, olumlu benlik kavramına sahip kişilerin sosyal ve liderlik becerilerinin daha gelişmiş bulunduğu yönündedir^(4,22,38).

Çeşitli biyolojik, çevresel ve bireysel etmenlerin sonucunda farklılaşan benlik kavramını, motivasyon, özkontrol ve başarı gibi faktörler etkileyebilmektedir. Bu durumda, benlik kavramı, bireyin çevreyle olan etkileşimi ve öğrenme yönelimi üzerinde de etkili olabilecektir^(36,50). Bunun yanısıra, kişiler arasında yaşanan sorunlar da benlik kavramı ile anlamlı ilişkiler göstermektedir. Düşük benlik kavramına sahip olan çocuk ve gençlerin sosyal ilişkilerinde daha çok sorunlarla karşılaştıkları, eleştirilere karşı daha çok duyarlı oldukları ve davranış bozukluğunun yüksek bulunduğu saptanmıştır^(3,17,53).

Ayrıca bireyin sosyal gelişimi daima sosyal bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu durumda, sportif etkinlikler kanalıyla çocukların sosyalizasyonu daha kolay sağlanabileceği gibi, olumlu benlik gelişimi de gerçekleştirilebilir. Öztürk ve İnce⁽⁵⁰⁾'nin de vurguladığı gibi, sportif etkinlikler, beden ve ruh sağlığını bir bütünlük içinde geliştirebilmesinin yanında, bireyin fiziksel yeteneklerini tespit edebilmesi, kendi gücü ve cesareti hakkında bilgi sahibi olabilmesini de sağlamaktadır. Nitekim 4-10 yaşlarında motor becerilerin kazandırılmasının benlik gelişimini olumlu yönde etkilediğini saptayan Cratty⁽¹³⁾'ye göre, hemen tüm çocuklar hareket halinde vücudunu iyi kontrol edemiyorsa, yetersiz bir benlik kavramı oluşturmaya mahkumdurlar. Bunun yanısıra algılanan fiziksel yeterlik de, benlik kavramını olumlu etkilemektedir^(5,6,9,12,23,28,43,54,68). Wallaca ve Stuff (1973) tarafından yapılan bir araştırmada da, çocukların başarılarına yönelik etkinliklerinin genel eğitimlerine katkısı bir yıl boyunca incelenmiş ve bu faaliyetlerin çocukların davranışları ile benlik kavramlarını etkilediği saptanmıştır^(15,16). Bu bağlamda, kişilik gelişiminin bir boyutunu oluşturan olumlu benlik kavramının geliştirilmesi, çeşitli araştırmalarda vurgulandığı gibi^(4,15,16,22), eğitim programlarının temel amaçlarından birisi olmalı ve bu amaca yönelik uygulamalar yapılmalıdır. Bu durumda, spor yapmanın öğrencilerin benlik gelişimine etkisinin incelenmesi gerekli görülmektedir.

Spor yapan ve yapmayan çocuk ve gençlerin benlik kavramı ile benlik saygısı çeşitli araştırmalarda incelenmiştir. Bu araştırmaların kimilerinde sporcuların benlik kavramı spor yapmayan katılımcılardan daha yüksek bulunmuş^(3,8,11,27,34,39,50,51,54,55,57,58), bazılarında ise^(6,35,37,40,42,60) farklılaşmadığı saptanmıştır. Ayrıca spor yapan çocukların spor deneyimi arttıkça⁽¹¹⁾ benlik kavramını olumlu etkilediği yönündeki bulguların yanısıra, benlik kavramı düzeyinin deneyim açısından farklılaşmadığı biçimindeki bulgular^(3,6,60) da literatürde yer almaktadır.

Yapılan kaynak taramasında ülkemiz öğrencilerinin benlik kavramlarını yurtdışındaki çocuklarla karşılaştırmalı olarak inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu bağlamda, il-

köğretim okulu öğrencilerinin benlik kavramını etkileyen çeşitli faktörlerin belirlenerek, spor yapmanın ve spor deneyiminin benlik kavramı üzerindeki etkisinin incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu gereklilikten kaynaklanan bu araştırmanın program geliştirmecilere, psikologlara ve spor psikologlarına, beden eğitimi öğretmenleri ile beden eğitimi öğretmenliği bölümlerindeki öğrencilere ve bu konuda araştırma yapan akademisyenlere yarar sağlayacağı umulmaktadır. Araştırma problemi aşağıdaki biçimde ifade edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, "Türk ve Makedon öğrencilerin benlik kavramına sporun etkisi"ni belirlemektir. Ayrıca ilköğretim ikinci devre öğrencilerinin benlik kavramlarının karşılaştırılması ve spor deneyimi ile spor branşının katılımcıların benlik kavramı üzerindeki etkisinin incelenmesi de araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır. Söz konusu amacın gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türk ve Makedon öğrencilerin spor yapma durumu; cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, annenin çalışma durumuna, baba mesleğine, serbest zaman etkinliklerine ve ailede sporcu olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
2. Türk ve Makedon öğrencilerin spor branşları; cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, annenin çalışma durumuna, baba mesleğine, serbest zaman etkinliklerine ve ailede sporcu olma durumuna göre değişmekte midir?
3. Türk ve Makedon öğrencilerin spor deneyimi; cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, annenin çalışma durumuna, baba mesleğine, serbest zaman etkinliklerine ve ailede sporcu olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin benlik kavramları; okullara, cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, annenin çalışma durumuna, baba mesleğine ve serbest zaman etkinliklerine göre değişmekte midir?
5. Öğrencilerin benlik kavramları; spor yapma durumuna, spor branşlarına, spor yarışmalarına katılma ve ailede sporcu olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Sayıtlar

Bu araştırma aşağıdaki sayıtlara dayanmaktadır:

1. Araştırmada kullanılan Piers-Harris Öz-Kavramı Ölçeği, öğrencilerin benlik kavramını belirlemek için yeterlidir.
2. Ölçeğin uygulanmasında öğrencilerin gerçeğe yakın bir biçimde kendilerini yansıtabilecekleri düşünülmektedir.

3. Araştırmanın ilköğretim çağı öğrencilerinin benlik yapısı ile etkili olabilecek değişkenler arasındaki ilişki ve etkileşimleri kesitsel olarak ortaya çıkaracağı varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın uygulaması, 1997-1998 öğretim yılının ikinci yarıyılı ile sınırlandırılmıştır.
2. Araştırma, öğrencilerin ölçekleri doldurdıkları süre içinde kendilerine ve etkileşim içinde buldukları bireylere ilişkin algılarını, duygu, düşünce ve genel durumlarını yansıtmaktadır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Türk ve Makedon ilköğretim okullarının 6. ve 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma evreni olarak Saint Joseph Özel Fransız Lisesi, Uzun Hasan İlköğretim Okulu, Güzelyalı İlköğretim Okulu ve Makedonya'nın Üsküp kentindeki Türk asıllı öğrencilerin devam ettiği Tefeyyüz İlköğretim Okulu seçilmiştir. İzmir'deki okullar, sosyo-ekonomik düzey dikkate alınarak belirlenmiştir. Buna göre; Saint Joseph Özel Fransız Lisesi üst SED'i, Güzelyalı İlköğretim Okulu orta SED'i ve Uzun Hasan İlköğretim Okulu da alt SED'i temsil etmek üzere seçilmiştir.

Araştırmada, Makedon (n=82) ve Türk (n=88) olmak üzere toplam 170 öğrenciye ölçek formu verilmesine rağmen, eksik ve hatalı doldurulması nedeniyle toplam 12 form elenmiştir. Böylece 71 Makedon ve 85 Türk olmak üzere toplam 156 gönüllü öğrenci araştırmanın örnekleminde yer almıştır. Katılımcıların % 67 (n=104)'si spor yapan, % 33 (n=52)'ü de spor yapmayan çocuklardan oluşmuştur. Öğrencilerin % 54.5 (n=85)'i kız, % 45.5 (n=53)'i ise erkektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada; öğrencilerin benlik kavramlarını ölçmek için "Piers-Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği" kullanılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Öner⁴⁷⁾ tarafından yapılan ölçeğin güvenilirlik katsayısı .88'dir. "Kendim Hakkındaki Düşüncelerim" adı ile de anılan 80 maddelik ölçek, 9-16 yaş grubundaki öğrenciler için geliştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan Ölçeğin; "davranış", "fiziksel görünüm", "kaygı", "sosyal beğenirlik/gözde olma", "mutluluk/doyum" ve "zihinsel durum/okul durumu" gibi 6 alt-boyutu bulunmakla birlikte, ölçek puanı yanıt anahtarına uyan maddelerin sayısal toplamıdır. Başka bir anlatımla, değişik yaşam boyutlarına ilişkin 80 maddenin toplamı sonucunda, bireyin benlik kavramı düzeyi belirlenmekte⁽³⁴⁾ ve yüksek puanlar olumlu, düşük puanlar ise olumsuz benlik kavramının varlığına işaret etmektedir.

Öğrencilere ilişkin kişisel bilgiler 12 sorudan oluşan bilgi formu ile elde edilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma verileri, E.Ü. Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nde değerlendirilmiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda χ^2 ile tek yönlü varyans analizleri, t ve Scheffe testleri uygulanmış, Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmada SPSS 6.0 istatistik paket programı kullanılmış, önem düzeyi ise .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın problemi ile alt problemlerine ilişkin bulgular ve yorum yer almaktadır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk alt problemi; "Türk ve Makedon öğrencilerin spor yapma durumu; cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, annenin çalışma durumuna, baba mesleğine, boş zaman etkinliklerine ve ailede sporcu olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?" biçiminde ifade edilmiştir.

Türk ve Makedon öğrencilerin spor yapma durumu cinsiyete göre incelendiğinde; Türk öğrenciler açısından anlamlı bir biçimde değişmezken ($\chi^2(1)=2.156$, $p=.142$), Makedon çocuklara göre istatistiksel olarak .01 düzeyinde farklılaştığı anlaşılmaktadır ($\chi^2(1)=7.68$, $p=.005$). Bu durum erkek öğrenciler lehinedir. Buna göre Makedon erkek çocukların daha fazla spora yönelecekleri ifade edilebilir.

Spor yapma durumu yaş açısından incelendiğinde; Makedon katılımcıların anlamlı bir değişim oluşturmadığı ($\chi^2(1)=.075$, $p=.784$), buna karşın Türk öğrencilerin istatistiksel olarak .05 düzeyinde ve 14 yaş grubu lehine farklılaştığı ($\chi^2(2)=7.148$, $p=.028$) belirlenmiştir.

Anne eğitim düzeyine göre spor yapma durumu; Makedon çocuklarda farklılaşmamakta ($\chi^2(3)=2.654$, $p=.448$), Türk öğrencilerde ise ($\chi^2(3)=10.611$, $p=.014$) .02 düzeyinde bir değişim yarattığı anlaşılmaktadır. Buna göre anne eğitim düzeyi yükseldikçe, spora katılım artmaktadır.

Baba eğitim düzeyine göre spor yapma durumu; Makedon ($\chi^2(3)=7.381$, $p=.060$) ve Türk ($\chi^2(3)=7.768$, $p=.051$) öğrencilerde anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır. Bununla birlikte baba eğitim düzeyi yükseldikçe, spor yapan çocukların oranı da artmaktadır.

Annenin çalışma durumu açısından spora katılım değerlendirildiğinde, gerek Makedon ($\chi^2(1)=.382$, $p=.845$) gerekse Türk ($\chi^2(1)=2.845$, $p=.092$) öğrencilerde istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı saptanmıştır. Buna göre; annenin çalışıp çalışmamasının, çocuklarının spor yapma durumunu etkilemediği söylenebilir.

Spor yapma durumu baba mesleğine göre incelendiğinde; Makedon ($\chi^2(2)=3.276$, $p=.194$)

ve Türk ($\chi^2(2)=5.509$, $p=.064$) katılımcıların istatistiksel olarak anlamlı bir değişim oluşturmadığı belirlenmiştir. Bu durumda, baba mesleğinin sportif katılımı etkilemediği ifade edilebilir.

Serbest zamanları değerlendirme etkinliklerine göre spor yapma durumunun; Makedon çocuklarda farklılaşmadığı ($\chi^2(2)=.444$, $p=.801$), Türk öğrencilerde ise ($\chi^2(3)=9.923$, $p=.019$) .02 düzeyinde bir değişim oluşturduğu anlaşılmaktadır. Buna göre spor yapan deneklerin oyun oynama/spor ve kitap okuma/ders çalışma etkinlikleri ile serbest zamanlarını değerlendirdikleri saptanmıştır.

Ailede spor yapan bireylerin olması; hem Makedon ($\chi^2(1)=15.934$, $p=.0001$), hem de Türk ($\chi^2(1)=9.028$, $p=.003$) çocuklarda spor yapmayı olumlu yönde etkilemektedir.

İlk alt probleme ilişkin bulgular birlikte değerlendirildiğinde, Türk asıllı Makedonların spor yapma durumunun; yaş, anne-baba eğitimi, annenin çalışma durumu, baba mesleği ve serbest zaman etkinlikleri açısından anlamlı bir biçimde değişmediği; ancak cinsiyet ve ailede spor yapan bireylerin olması gibi değişkenlerin sportif katılımlarını etkilediği saptanmıştır. Türk çocukların spor yapmalarını; cinsiyet, annenin çalışma durumu, baba eğitimi ve mesleği gibi faktörlerin etkilememesine karşın yaş, anne eğitimi, serbest zaman etkinlikleri ve ailede sporcuların olması durumuna göre farklılaştığı anlaşılmaktadır. Türk ve Makedon öğrencilerin sportif katılımlarını etkileyen tek ortak faktör ise; ailede spor yapan bireylerin olma durumudur.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi; "Türk ve Makedon öğrencilerin spor branşları; cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine annenin çalışma durumuna, baba mesleğine, serbest zaman etkinliklerine ve ailede sporcu olma durumuna göre değişmekte midir?" biçiminde ifade edilmiştir.

Türk ve Makedon ilköğretim okulu öğrencilerinin yaptıkları spor dalları bireysel ve ekip sporları biçiminde değerlendirilmiş ve çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Türk ve Makedon öğrencilerin spor branşları cinsiyet açısından ele alındığında; Makedon öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($\chi^2(1)=.077$, $p=.779$), buna karşın Türk çocuklarda .05 düzeyinde değiştiği saptanmıştır ($\chi^2(1)=4.941$, $p=.026$). Bu durum; bireysel sporlarda kızlar, ekip sporlarında ise erkek öğrenciler lehinedir.

Spor branşları yaş açısından irdelendiğinde; Türk öğrencilerde anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı ($\chi^2(2)=.989$, $p=.610$), buna karşın Makedon çocukların istatistiksel olarak .05 düzeyinde ve ekip sporlarının 13 yaş grubu lehine değiştiği ($\chi^2(1)=4.269$, $p=.039$) belirlenmiştir.

Anne eğitim düzeyine göre spor branşları; Türk öğrencilerde değişmemekte ($\chi^2(3)=1.990$, $p=.574$), Makedon çocuklarda ise ($\chi^2(3)=20.659$, $p=.0002$) .0002 düzeyinde bir farklılık yarattığı anlaşılmaktadır. Buna göre bireysel sporlar üniversite eğitimi, ekip sporları ise ilköğretim, orta-

okul ve lise mezunu anneler lehinedir. Bu durum, anne eğitim düzeyinin çocukların sportif branş yöneliminde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Baba eğitim düzeyine göre Makedon ($\chi^2(3)=.841$, $p=.839$) ve Türk ($\chi^2(3)=6.607$, $p=.856$) öğrencilerin yaptıkları spor branşları anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır. Bu bağlamda; spor branşının seçilmesinde baba eğitim düzeyinin etkili olmadığı söylenebilir.

Spor branşları annenin çalışma durumu açısından irdelenmiş ve Makedon katılımcıların ($\chi^2(1)=1.845$, $p=.174$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı saptanmıştır. Türk örnekleme ($\chi^2(1)=4.711$, $p=.029$), ev kadını olan annelerin çocuklarının ekip, çalışanların ise bireysel sporları yaptıkları belirlenmiştir. Bu bulgu, annelerin çalışma durumunun, çocukların seçtikleri spor branşlarını etkilediği biçiminde yorumlanabilir.

Makedon ($\chi^2(2)=.017$, $p=.991$) ve Türk ($\chi^2(2)=1.703$, $p=.427$) çocukların spor branşları baba mesleğine göre ele alındığında, istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde değişmediği anlaşılmaktadır. Bu durumda, çocukların spor branşlarının baba mesleğinden bağımsız olduğu ifade edilebilir.

Spor branşları, serbest zaman etkinliklerine göre Makedon ($\chi^2(2)=.444$, $p=.801$) ve Türk öğrencilerde ($\chi^2(3)=9.923$, $p=.019$) anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır. Buna göre katılımcıların benzer etkinliklerle serbest zamanlarını değerlendirdikleri düşünülebilir.

Ailede spor yapan bireylerin olması; hem Makedon ($\chi^2(1)=2.358$, $p=.125$), hem de Türk ($\chi^2(1)=1.290$, $p=.256$) çocukların yaptıkları spor branşlarını anlamlı bir şekilde etkilememektedir.

İkinci alt probleme ilişkin bulgular birlikte değerlendirildiğinde, Makedon çocuklarda yaş ve anne eğitiminin, Türk öğrencilerde yalnızca cinsiyetin spor branşlarını etkilediği görülmekte; diğer değişkenlere göre ise anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi; "Türk ve Makedon öğrencilerin spor deneyimi; cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, annenin çalışma durumuna, baba mesleğine, serbest zaman etkinliklerine ve ailede sporcu olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?" biçiminde ifade edilmiştir.

Örnekleme yer alan öğrencilerin spor deneyimi çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve Tablo 1'de Makedon, Tablo 2'de de Türk öğrencilere ilişkin bulgular verilmiştir.

Spor deneyimi cinsiyete göre Türk katılımcılarda istatistiksel bir farklılık oluşturmazken ($t=1.13$, $p=.262$), Makedon çocuklarda .001 düzeyinde anlamlı bir değişim yaratmaktadır ($t=3.46$). Bu durum erkek öğrenciler lehinedir. Başka bir anlatımla, Türk çocukların spor deneyimi benzer özellikte, ancak Makedon erkek katılımcıların spor deneyimi kızlardan daha fazladır.

Yaş açısından spor deneyimi irdelendiğinde; Makedon öğrencilerde anlamlı bir değişme olmadığı ($t=1.079$, $p=.303$), Türk çocuklarda ise 14 yaş grubu lehine .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma bulunduğu saptanmıştır ($F=3.804$, $p=.026$). Buna göre, 14 yaş grubundaki katılımcıların daha uzun süredir spor yaptıkları anlaşılmaktadır.

Anne eğitim düzeyi; Makedon çocukların spor deneyimini etkilemezken ($F=2.309$, $p=.084$), Türk örneklemdaki çocuklarda .05 düzeyinde istatistiksel bir farklılık oluşturmaktadır ($F=2.999$, $p=.035$). Farklılaşan grupları belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmışsa da, değişimi yaratan gruplar bulunamamıştır. Bununla birlikte, farklılığın, Tablo 2'den anlaşılacağı üzere, üniversite eğitimi anneler ile diğer gruplar arasında olduğu söylenebilir. Bu durum, üniversite mezunu annelerin çocuklarının diğerlerinden daha fazla spor deneyimine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Spor deneyimi baba eğitimine göre de incelenmiştir. Buna göre; Türk çocukların spor deneyiminin baba eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı ancak istatistiksel olarak bir değişime yol açmadığı ($F=2.133$, $p=.102$); Makedon öğrencilerin ise baba eğitiminin spor deneyimini etkilediği saptanmıştır ($F=3.072$, $p=.034$). Scheffe testine göre farklılaşan gruplar belirlenememekle birlikte, değişimin üniversite eğitimi babalar ile ilk ve ortaokul mezunu olanlar arasında bulunduğu ifade edilebilir. Bu durum, baba eğitim düzeyi yükseldikçe, spor deneyiminin de arttığını ortaya koymaktadır.

Annenin çalışma durumu, Tablo 1 ve 2'de de görüldüğü gibi, Türk ve Makedon çocukların spor deneyimini etkilememektedir ($tM=-.59$, $p=.554$; $tT=-1.72$, $p=.090$).

Baba mesleği; Makedon çocukların spor deneyimini etkilemezken ($F=1.079$, $p=.303$), Türk örneklemdaki çocuklarda .05 düzeyinde istatistiksel bir farklılık oluşturmaktadır ($F=3.725$, $p=.028$). Farklılaşan grupları belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmış ve farklılığın işçi babalar lehine memur olanlar arasında bulunduğu saptanmıştır. Buna göre, babaları işçi olan çocukların spor deneyimi daha fazladır. Bu durum, söz konusu meslek grubunun çocuklarını daha erken yaşlarda spor yapmaları için teşvik ettikleri biçiminde yorumlanabilir.

Spor deneyimi serbest zaman etkinlikleri açısından irdelendiğinde; Makedon çocukların istatistiksel olarak farklılaşmadığı ($F=1.169$, $p=.317$), Türk öğrencilerde ise .005 düzeyinde bir değişim olduğu belirlenmiştir ($F=4.845$, $p=.0037$). Yapılan Scheffe testi sonucunda farklılaşan gruplar bulunamamakla birlikte, değişimi yaratan grupların oyun oynama/spor etkinliği ile diğer etkinlikler arasında olduğu söylenebilir. Buna göre, spor deneyimi, serbest zamanlarını oyun oynama/spor yapma ile değerlendiren katılımcılar lehinedir.

Tablo 1: Makedon Öğrencilerin Çeşitli Değişkenlere Göre Spor Deneyimi

Cinsiyet	N*	x	s	t	p
Kız	40	1.025	1.672	-3.46	.001
Erkek	31	2.677	2.212		
Yaş	N	x	s	t	p
12 yaş	28	1.429	1.971	1.079	.303
13 yaş	43	1.954	2.149		
Anne Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	32	1.281	1.708		
Ortaokul	21	2.143	2.220	2.309	.084
Lise	13	2.692	2.562		
Fakülte/Yüksekokul	5	.600	1.341		
Baba Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	14	.429	.756		
Ortaokul	29	1.759	1.902	3.072	.033
Lise	18	2.278	2.396		
Fakülte/Yüksekokul	10	2.600	2.591		
Annenin Çalışma Durumu	N	x	s	t	p
Ev kadını	60	1.683	2.013	-.59	.554
Çalışan	11	2.091	2.508		
Baba Mesleği	N	x	s	F	p
İşçi	10	2.500	2.014		
Memur	8	2.125	2.031	1.031	.362
Serbest	53	1.547	2.099		
Boş Zaman Etkinlikleri	N	x	s	F	p
TV Seyretme	13	1.615	1.938		
Kitap okuma	40	1.500	1.935	1.169	.317
Ders çalışma	18	2.389	2.453		
Alide Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	41	2.317	2.150	2.93	.005
Spor Yapmayanlar	30	.967			

Tablo 2: Türk Öğrencilerin Çeşitli Değişkenlere Göre Spor Deneyimi

Cinsiyet	N*	x	s	t	p
Kız	45	2.022	2.094	-1.13	.262
Erkek	40	2.525	2.000		
Yaş	N	x	s	t	p
12 yaş	53	1.849	2.152		
13 yaş	4	1.750	2.217	3.804	.026
14 yaş	28	3.107	1.595		
Anne Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	23	1.869	1.984		
Ortaokul	5	1.200	1.643	2.999	.035
Lise	33	1.969	2.352		
Fakülte/Yüksekokul	24	3.250	1.391		
Baba Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	16	1.813	2.316		
Ortaokul	7	1.429	1.512	2.133	.102
Lise	26	1.885	2.215		
Fakülte/Yüksekokul	36	2.889	1.785		
Annenin Çalışma Durumu	N	x	s	t	p
Ev kadını	53	1.962	2.009	-1.72	.090
Çalışan	32	2.750	2.064		
Baba Mesleği	N	x	s	F	p
İşçi	22	3.091	2.068		
Memur	10	1.100	1.595	3.725	.028
Serbest	53	2.132	2.019		
Boş Zaman Etkinlikleri	N	x	s	F	p
Oyun oynama/Spor	43	3.023	1.871		
TV Seyretme	7	.857	1.215	4.865	.003
Kitap okuma/Ders Çalışma	16	1.579	1.805		
Müzik Dinleme	16	1.625	2.391		
Alilde Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	41	2.927	1.916	3.03	.003
Spor Yapmayanlar	44	1.636			

Ailede spor yapan bireylerin olması; Makedon ($t=2.93$, $p=.005$) ve Türk ($t=3.03$, $p=.003$) öğrencilerin spor deneyimlerini istatistiksel olarak .005 düzeyinde anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Bu durum ailede sporcu bulunması lehinedir. Başka bir anlatımla, ailede sporcuların olması, spor deneyimine olumlu katkıda bulunmaktadır.

Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular birlikte değerlendirildiğinde, Makedon öğrencilerde cinsiyet, baba eğitimi ve ailede spor yapan bireylerin bulunmasının spor deneyimlerini etkilediği, buna karşın yaş, anne eğitimi ve çalışma durumu, baba mesleği ile serbest zaman etkinliği gibi değişkenlere göre farklılaşmadığı anlaşılmaktadır. Türk çocuklarda ise yaş, anne eğitimi, baba mesleği, serbest zaman etkinliği ve ailede sporcuların olmasının spor deneyimlerini etkilediği görülmekte; cinsiyet, baba eğitimi ve annenin çalışma durumu değişkenlerine göre farklılaşmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, Türk ve Makedon çocukların spor deneyimlerini etkileyen tek ortak faktör ailede spor yapan bireylerin bulunmasıdır.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi; "Öğrencilerin benlik kavramı; okullara, cinsiyete, yaşa, anne-baba eğitimine, annenin çalışma durumuna, baba mesleğine ve serbest zaman etkinliklerine göre değişmekte midir?" biçiminde ifade edilmiştir.

Araştırma örnekleminde yer alan Türk asıllı Makedon ve Türk öğrencilerin benlik kavramları ile ilgili çeşitli değişkenler incelenmiş ve bulgular Tablo 3 ve 4'te verilmiştir.

Çocukların öğrenim gördükleri okullar açısından benlik kavramları irdelendiğinde, istatistiksel olarak .001 düzeyinde anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir ($F=5.959$, $p=.0007$). Uygulanan Scheffe testi sonucuna göre farklılığı oluşturan gruplar,

Tefeyyüz ve Uzun Hasan İlköğretim Okulları ile Saint Joseph Lisesidir. En yüksek benlik kavramı puanları Saint Joseph Lisesi ve Uzun Hasan İlköğretim Okulu, en düşük puanlar ise Tefeyyüz İlköğretim Okulu öğrencilerinde bulunmuştur. Bu durumda, Makedon çocukların Türk katılımcılardan oldukça düşük benlik kavramına sahip oldukları söylenebilir. Türk örneklemdaki okulların sosyo-ekonomik düzeye göre seçildiği dikkate alındığında, üst SED'deki Saint Joseph Lisesi ile alt SED'deki Uzun Hasan İlköğretim Okulu öğrencilerinin benlik kavramlarının, orta SED'i temsil eden Güzelyalı İlköğretim Okulundaki çocuklardan anlamlı derecede olumlu bulunduğu görülmektedir.

Rosenberg⁽⁵³⁾ bireylerin yüksek veya düşük benlik saygısına sahip olmalarında sosyo-ekonomik özelliklerin önemi üzerinde durmaktadır. Araştırmaların büyük bir çoğunluğu da^(1,3,7,14,17,19,24,26,41,53,61,65) sosyo-ekonomik düzeyin benlik kavramını etkilediği, üst SED'deki çocuk ve ergenlerin benlik kavramlarının daha olumlu olduğu yönündedir. Bununla birlikte, SED

Tablo 3: Makedon Öğrencilerin Çeşitli Değişkenlere Göre Benlik Kavramları

Cinsiyet	N*	x	s	t	p
Kız	40	53.95	11.12	-.86	.393
Erkek	31	56.06	9.07		
Yaş	N	x	s	t	p
12 yaş	28	56.86	10.70	1.32	.191
13 yaş	43	53.58	9.87		
Anne Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	32	52.28	9.61		
Ortaokul	21	53.00	11.91	4.05	.0105
Lise	13	62.15	5.29		
Fakülte/Yüksekokul	5	60.40	7.09		
Baba Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	14	50.93	11.02		
Ortaokul	29	51.45	10.84	5.91	.0012
Lise	18	58.78	6.83		
Fakülte/Yüksekokul	10	63.30	4.29		
Annenin Çalışma Durumu	N	x	s	t	p
Ev kadını	60	54.07	10.48	-1.56	.123
Çalışan	11	59.27	8.00		
Baba Mesleği	N	x	s	F	p
İşçi	10	56.10	8.90		
Memur	8	51.00	12.25	.666	.517
Serbest	53	55.23	10.25		
Boş Zaman Etkinlikleri	N	x	s	F	p
TV Seyretme	13	56.38	10.00		
Kitap okuma	40	55.48	10.71	.708	.496
Ders çalışma	18	52.44	9.53		
Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	47	56.57	8.91	2.00	.050
Spor Yapmayanlar	24	51.54	12.01		
Spor Branşı	N	x	s	t	p
Bireysel Sporlar	6	58.00	9.84	.42	.050
Ekip Sporları	41	56.37	8.88		
Yarışmalara Katılım	N	x	s	t	p
Katılanlar	22	55.50	9.22	.34	.733
Katılmayanlar	49	54.59	10.77		
Ailede Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	41	54.68	9.83	-.18	.857
Spor Yapmayanlar	30	55.13	10.99		

Tablo 4: Türk Öğrencilerin Çeşitli Değişkenlere Göre Benlik Kavramları

Okullar	N*	x	s	F	p
Tefeyyüz	71	54.87	10.26	5.96	.0007
Saint Joseph	27	62.26	6.59		
Güzelyalı	30	58.20	9.40		
Uzun Hasan	28	62.04	10.34		
Cinsiyet	N	x	s	t	p
Kız	45	60.80	10.69	.05	.960
Erkek	40	60.70	9.21		
Yaş	N	x	s	F	p
12 yaş	43	59.42	10.31	5.45	.0052
13 yaş	14	54.77	10.32		
14 yaş	28	62.32	6.48		
Anne Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	23	55.71	10.68		
Ortaokul	5	53.30	11.82	6.15	.0006
Lise	33	60.82	7.76		
Fakülte/Yüksekokul	24	62.00	7.13		
Baba Eğitim Düzeyi	N	x	s	F	p
İlkokul	16	55.10	11.92		
Ortaokul	7	53.28	11.47	7.08	.0002
Lise	26	60.20	7.71		
Fakülte/Yüksekokul	36	61.74	7.29		
Annenin Çalışma Durumu	N	x	s	t	p
Ev kadını	53	57.13	10.13	-.19	.846
Çalışan	32	61.00	9.41		
Baba Mesleği	N	x	s	F	p
İşçi	22	61.23	9.57		
Memur	10	58.50	10.88	.35	.705
Serbest	53	60.98	8.59		
Boş Zaman Etkinlikleri	N	x	s	F	p
Oyun oynama/Spor	43	61.53	9.23		
TV Seyretme	7	59.10	9.70	3.28	.013
Kitap okuma	19	56.64	10.18		
Müzik dinleme	16	59.13	9.75		
Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	57	61.59	9.00	2.10	.039
Spor Yapmayanlar	28	55.57	11.08		
Spor Branşı	N	x	s	t	p
Bireysel Sporlar	25	61.24	10.69	.782	.461
Ekip Sporları	32	58.78	8.73		
Yarışmalara Katılım	N	x	s	t	p
Katılanlar	41	60.90	9.88	.15	.884
Katılmayanlar	44	60.61	7.60		
Ailede Spor Yapma Durumu	N	x	s	t	p
Spor Yapanlar	41	61.39	9.44	.62	.534
Spor Yapmayanlar	44	60.16	8.74		

ile benlik kavramı arasında anlamlı bir ilişki saptanmadığını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır^(2,32,67). Sosyo-ekonomik düzeyle ilgili araştırmaların çelişkili bulunmasının nedeni; farklı yaş, kültür ve eğitim gruplarıyla çalışılması olabilir.

Birçok araştırma bulgusu ile de desteklenen bu araştırmada ise, benlik kavramını sosyo-ekonomik özelliklerin etkilediği görülmektedir. Ancak alt SED olarak seçilen Uzun Hasan İlköğretim Okulu öğrencilerinin de benlik kavramlarının oldukça olumlu bulunmasının nedeni, ebeveyn tutumlarının yapıcı etkisinden kaynaklanabilir. Nitekim araştırmalar; anne-babaların şartsız sevgi gösterdikleri, onları kabul ettiklerini ve güvendiklerini hissettirdikleri ve çocuklarının kararlarına saygı gösterip demokratik davrandıkları takdirde çocuk ve ergenlerin benlik kavram düzeylerinin, özgüvenlerinin ve benlik saygılarının yükseldiğini ortaya koymaktadır^(18,21,26,30,41,45,52,61,63). Bunun yanısıra hoşgörülü tutumlar, çocukların araştırmacılığını, bağımsızlığını destekleyerek fiziksel etkinliklere katılım fırsatı sağlamak, aşırı koruyucu ve otoriter tutumlar ise, çocukların hareketlerini kısıtlamakta ve becerilerini geliştirme fırsatı vermemektedir. Schnab ve Dickey (1977) hoşgörülü bir ortamda yetişen çocukların motor performanslarının, otoriter ortamda yetişen çocuklardan daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir⁽⁴⁴⁾. Bu bağlamda, alt SED'de olduğu için seçilen Uzun Hasan İlköğretim Okulundaki öğrencilerin anne-baba tutumlarının benlik kavramlarını olumlu etkilediği ya da SED'in düşük olması nedeniyle okuldışı zamanlarda çalışarak aileye maddi katkıda bulunmanın çocukların özgüvenlerini, sorumluluk ve yeterlik duygularını geliştirmiş olabileceği ve/veya farklı sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların da bu okulda okudukları düşünülebilir.

Öğrencilerin benlik kavramları cinsiyete göre incelendiğinde; Makedon ($t=-.86$, $p=.497$) ve Türk örnekleme ($t=-.05$, $p=.960$) erkeklerin puanları daha yüksek olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, cinsiyetin benlik kavramlarını etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Yapılan araştırmaların bir kısmı cinsiyetin benlik kavramı ile ilişkili olduğu yönünde bulgular ortaya koyarken^(3,17,26,53,65); bir çok araştırmada ise cinsiyetin etkili olmadığı biçiminde bulgular elde edilmiştir^(2,7,12,24,32,41,45,46,49,64,67). Eldeki araştırmada da, cinsiyetin benlik kavramı üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Bu bağlamda, ilgili araştırma bulgusunun araştırmaların büyük bir çoğunluğu ile tutarlı olduğu ve söz konusu araştırmalarla birbirini desteklediği söylenebilir.

Yaşa göre benlik kavramı puanları Makedon çocuklarda anlamlı bir değişim yaratmazken ($t=1.32$, $p=.191$), Türk örnekleme .01 düzeyinde etkili bulunmuştur ($F=5.45$, $p=.0052$). Scheffe testi sonucunda farklılığın, 14 ve 13 yaş grupları arasında olduğu saptanmıştır. Buna göre, 14 yaşındaki öğrencilerin benlik kavramları daha olumludur. Araştırmalar yaş değişkeninin benlik kavramı üzerindeki etkisi ile ilgili olarak çelişkili bulgular ortaya koymaktadır. Şöyle ki; bazı araştırmalar benlik kavramının yaşa göre farklılaşmadığı^(48,49), kimileri de yaşın benlik kavramı üzerinde etkili olduğunu^(11,24) yönündedir. Bununla birlikte, genel olarak yapılan araştırma-

larda, yaş büyüdükçe benlik puanlarında görece bir azalma olduğu saptanmıştır^(46,48,49). Rosenberg ise araştırmalarında, 12-13 yaşlarındaki çocukların benlik kavramlarında bir düşüş olduğunu saptamış ve bu bulguyu, okul içinde en büyük ve güçlü ilköğretim çocuğunun, en küçük ve güçsüz ortaokul çocuğu statüsüne geçişi ile açıklamıştır⁽⁵¹⁾. Bu yaşlarda benlik kavramındaki değişimler, ergenliğe geçişle bireyde meydana gelen fiziksel-fizyolojik değişimlerle ve ergenden beklentilerin artmasıyla⁽⁵⁶⁾ da açıklanmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki araştırmacıların yorumları, elde edilen araştırmada da 13 yaş grubunun daha düşük benlik kavramına sahip bulunma nedenlerini açıklar niteliktedir.

Öğrencilerin benlik kavramları anne eğitimine göre incelendiğinde; Makedon ($F=4.05$, $p=.0105$) ve Türk örneklemindeki ($F=6.15$, $p=.0006$) çocukların istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaştığı bulunmuştur. Buna göre, anne eğitim düzeyi benlik kavramını etkilemektedir. Scheffé testi sonucu, farklılığın, lise mezunu Makedon anneler ile ilköğretimli anneler arasında olduğunu göstermektedir. Bu durum, anneleri lise mezunu çocukların daha olumlu benlik kavramına sahip bulunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca anne eğitim düzeyi yükseldikçe, üniversite mezunlarında nispeten bir azalma olmakla birlikte, Türk asıllı Makedon çocukların benlik kavramı düzeyleri de artmaktadır. Aynı şekilde; Türk öğrencilerde ortaokul eğitimi annelerde görece bir düşüş bulursa da, anne eğitim düzeyi yükseldikçe benlik kavramları da yükselmektedir. Yapılan Scheffé testi; üniversite mezunu olan anneler ile ilköğretimli, lise eğitimli ile de ortaokul mezunu anneler arasında farklılaşma bulunduğunu ortaya koymuştur. Anne eğitim düzeyinin benlik kavramını etkilediği yönündeki bu araştırma bulgusu, Can⁽¹²⁾ ve Gabay⁽²²⁾ tarafından gerçekleştirilen araştırmalar ile tutarlı; Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽⁹⁾ ile Bakar⁽⁷⁾ tarafından yapılan çalışma bulguları ile çelişkili bulunmuştur. Söz konusu araştırmalarda benlik kavramının anne eğitimine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Bu çelişki; araştırmaların farklı eğitim, yaş, kültür düzeylerinde yapılmış olması ile açıklanabilir.

Baba eğitimi açısından çocukların benlik kavramları hem Makedon ($F=5.91$, $p=.0012$), hem de Türk örnekleminde ($F=7.08$, $p=.0002$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Bu durum, baba eğitim düzeyinin benlik kavramı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Scheffé testi sonucunda, değişimin, üniversite eğitimi Türk ve Makedon babalar ile ilköğretimli ve ortaokul mezunları arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca baba eğitim düzeyi yükseldikçe, benlik kavramı düzeyleri de artmaktadır. Bu bulgular; Aşçı ve ark.⁽⁷⁾ tarafından yapılan araştırmaların baba eğitiminin benlik kavramını etkilemediği yönündeki bulguları ile çelişmektedir. Buna karşın elde edilen araştırma bulgusu; baba eğitim düzeyi arttıkça, benlik kavramının da yükseldiği yönündeki çalışma bulguları ile tutarlıdır ve söz konusu araştırma sonuçları birbirini desteklemektedir^(3,12,24,41,61,64).

Öğrencilerin benlik kavramları annenin çalışma durumu açısından incelenmiş ve gerek Makedon ($t=-1.56$, $p=.123$) gerekse Türk örnekleminde ($t=-.19$, $p=.846$) çalışan anne çocuklarının

benlik kavramları daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bu durum, annenin çalışıp çalışmamasının benlik kavramlarını etkilemediği biçiminde yorumlanabilir. Nitekim çeşitli araştırma bulguları da benlik kavramının annenin çalışma durumundan bağımsız olduğunu ortaya koymaktadır^(3,41). Bu bağlamda ilgili araştırmaların birbirini desteklediği söylenebilir.

Baba mesleğine göre benlik kavramı puanları Makedon ve Türk çocuklarda anlamlı bir biçimde değişmemektedir (FM=.666, p=.517; FT=.35, p=.705). Bu durumda, baba mesleğinin katılımcıların benlik kavramlarını etkilemediği söylenebilir. Bu bulgu, Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽³⁾ tarafından yapılan araştırma bulgusu ile paraleldir.

Benlik kavramı puanları serbest zaman etkinlikleri açısından irdelendiğinde; Makedon çocukların istatistiksel olarak farklılaşmadığı (F=.708, p=.496), Türk öğrencilerde ise .02 düzeyinde bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F=3.28, p=.013). Bu durumda, örneklemdaki değişimin Türk çocuklardan kaynaklandığı söylenebilir. Yapılan Scheffe testi sonucunda değişimi yaratan grupların oyun oynama/spor etkinliği ile ders çalışma arasında olduğu söylenebilir. Bu durum, serbest zamanlarını oyun oynama/spor yapma ile değerlendiren katılımcılar lehinedir. Başka bir anlatımla, oyun oynayan-spor yapan çocukların benlik kavramı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Söz konusu bulgu, Can⁽⁴²⁾ tarafından gerçekleştirilen araştırma bulgusu ile de desteklenmektedir. Bu durum, spor yapan öğrencilerin benlik kavramlarının daha olumlu olduğunu düşündürmektedir.

Dördüncü alt probleme ilişkin bulgular birlikte değerlendirildiğinde; Türk ve Makedon öğrencilerin benlik kavramlarının öğrenim gördükleri okul ile anne-baba eğitimine göre farklılaştığı; buna karşın cinsiyet, annenin çalışma durumu, baba mesleği gibi değişkenlerden etkilenmediği saptanmıştır. Ayrıca Türk çocukların yaşlarına ve serbest zaman etkinliklerine göre benlik kavramı düzeyleri değişmektedir.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın son alt problemi; "Öğrencilerin benlik kavramları; spor yapma durumuna, spor branşlarına, spor yarışmalarına katılma ve ailede sporcu olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?" biçiminde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin benlik kavramları spor yapma durumu açısından incelendiğinde; spor yapan Makedon çocukların puanları daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte, eşitlik düzeyinde olması nedeniyle istatistiksel bakımdan anlamlı değildir (t=2.00, p=.050). Türk örneklemden ise, benlik kavramının spor yapan çocuklar lehine .05 düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır (t=2.10, p=.039). Bu durumda, sportif katılımın benlik kavramını olumlu etkilediği düşünülebilir.

Bazı araştırma bulguları spor yapmanın benlik kavramını olumlu etkilediğini ortaya koyarken (3,8,9,11,27,34,35,50,51,54, 55,57,58,62), kimi çalışmalarda da benlik kavramının spor yapma durumuna göre farklılaşmadığı saptanmıştır (6,33,37,40,42,60). Bu durum, araştırmaların farklı yaş, kültür ve eğitim düzeylerinde gerçekleştirilmesinden olabileceği gibi, temelde benzer bulgulara ulaşmaya yönelik de olsa, farklı ölçme araçları ile farklı boyutların incelenmesinden de kaynaklanabilir. Bu araştırmada ise; spor yapan Türk ve Makedon çocukların benlik kavramları, yapmayanlardan daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Bu durumda eldeki çalışma, spor yapmanın benlik kavramını olumlu etkilediği yönündeki sözü edilen araştırmalarla desteklenmektedir.

Makedon ve Türk çocukların benlik kavramı puanları, bireysel spor branşlarında daha yüksek olmakla birlikte istatistiksel olarak değişmemektedir ($tM=.42$, $p=.679$; $tT=.782$, $p=.461$). Bu bulgu, Kumar, Thakur ve Pathak⁽³⁹⁾, Aşçı ve ark.⁽⁶⁾ ile Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽⁹⁾ tarafından yapılan araştırma bulgularına paraleldir ve birbirlerini desteklemektedir.

Öğrencilerin benlik kavramı puanları sportif yarışmalara katılma durumu açısından incelenmiş ve gerek Makedon ($tM=.34$, $p=.733$) gerekse Türk örnekleme ($tT=.15$, $p=.884$) yarışmalara katılan çocukların benlik kavramları daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bu durum, sportif yarışmalara katılımın benlik kavramlarını etkilemediği biçiminde yorumlanabilir. Bu bulgu, Jirkovski⁽³⁷⁾ ile Hines ve Groves⁽³³⁾ tarafından gerçekleştirilen araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir.

Ailede spor yapan bireylerin olmasına göre benlik kavramı puanları Makedon ve Türk çocuklarda anlamlı bir biçimde değişmemektedir ($tM=-.18$, $p=.857$; $tT=-.62$, $p=.534$). Bu durumda, ailede spor yapan bireylerin bulunup bulunmaması durumunun katılımcıların benlik kavramlarını etkilemediği söylenebilir. Bu bulgu, Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer (3) tarafından yapılan araştırma bulgusu ile paraleldir.

Beşinci alt probleme ilişkin bulgular birlikte ele alındığında, öğrencilerin benlik kavramını etkileyen tek faktörün spor yapma durumu olduğu ve Türk çocuklarda değişim yarattığı bulunmuştur. Buna karşın, spor branşı, sportif yarışmalara katılım ve ailede sporcu olma durumu gibi değişkenlerin benlik kavramı düzeylerini etkilemediği söylenebilir.

Türk ve Makedon çocukların benlik kavramı, spor deneyimi, aile geliri, kardeş sayısı gibi değişkenlere ilişkin Pearson korelasyon katsayıları da hesaplanmıştır. Söz konusu değişkenlere ilişkin korelasyon katsayıları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları

	Benlik	Kardeş Sayısı	Aile Geliri	Spor Deneyimi
Benlik	1.0000			
Kardeş Sayısı	-.0894	1.0000		
Aile Geliri	.2256**	-.1470	1.0000	
Spor Deneyimi	.1890*	-.1884*	.0771	1.0000

*p<.02, **p<.005

Tablo 5'te de görüldüğü gibi, benlik kavramı ile aile geliri ($r=.225$) ve spor deneyimi ($r=.189$) arasında sırasıyla .005 ve .02 düzeyinde olumlu bir korelasyon bulunmaktadır. Ayrıca spor deneyimi ile kardeş sayısı ($r=-.188$) arasında da .02 düzeyinde olumsuz bir ilişki olduğu görülmektedir. Benlik kavramını aile gelirinin etkilediği yönündeki bu bulgu, bir tek çalışma dışındaki⁽⁹⁾ araştırmalarla da tutarlıdır^(1,14,17,19,26,41,53,61,65).

Bu araştırma, spor yapan çocukların spor deneyimi arttıkça^(11,68) benlik kavramını olumlu etkilediği yönündeki bulgularla desteklenmekte, deneyimin benlik kavramı düzeyine göre farklılaşmadığı biçimindeki bulgular^(3,6,60) ile çelişmektedir. Ancak spor yapmanın benlik kavramını olumlu yönde etkilediği dikkate alındığında, deneyimle birlikte benlik kavramının da artacağı düşünülebilir.

Tablo 5'ten de anlaşılacağı gibi, kardeş sayısı benlik kavramını etkilememektedir. Bu bulgu, Altıparmak, Saracaloğlu ve Çamlıyer⁽³⁾, Mangır, Haktanır ve Baran⁽⁴¹⁾ ile Öngay⁽⁴⁹⁾ tarafından yapılan çalışmalarla paraleldir.

Makedon çocukların çeşitli değişkenlere göre korelasyon katsayıları ayrıca hesaplanmış ve benlik kavramı ile yalnızca spor deneyiminin ilişkili olduğu saptanmıştır ($r=.293$).

Makedon ($x=54.87$, $s=10.26$) ve Türk ($x=60.75$, $s=9.05$) öğrencilerin benlik kavramları karşılaştırıldığında ise; istatistiksel olarak .000 düzeyinde farklılaştığı anlaşılmaktadır ($t=-3.80$). Buna göre; Türk öğrencilerin benlik kavramı düzeyinin Makedon çocuklardan daha olumlu olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk ve Makedon ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik kavramlarının karşılaştırılması ve spor deneyimi ile spor branşının deneklerin benlik kavramı üzerine etkisini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada; spor yapma durumu, spor branşları ve spor deneyiminin farklı değişkenler-

den etkilendiği ortaya konmuştur. Spor yapmayı ve spor deneyimini etkileyen tek ortak faktör, ailede spor yapan bireylerin bulunma durumudur. Türk ve Makedon öğrencilerin benlik kavramlarının öğrenim gördükleri okul ile anne-baba eğitiminden etkilendiği; buna karşın cinsiyet, yaş, annenin çalışma durumu, baba mesleği ve serbest zaman etkinlikleri gibi değişkenlere göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Ayrıca, spor yapan öğrencilerin benlik kavramlarının daha olumlu bulunduğu; buna karşın, spor branşı, sportif yarışmalara katılım ve ailede sporcu olma durumu gibi değişkenlerin benlik kavramı düzeylerini etkilemediği söylenebilir. Bunun yanısıra, benlik kavramı ile aile geliri ve spor deneyimi arasında olumlu, spor deneyimi ile kardeş sayısı arasında ise olumsuz bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Genel bir sonuç olarak, araştırmada yer alan öğrencilerin üçte ikisinin sporcu olduğu bu çalışmada; Türk asıllı Makedon çocukların benlik kavramı düzeyinin ülkemiz öğrencilerinden anlamlı derecede düşük olduğu, sporun ve spor deneyiminin ise benlik kavramını olumlu etkilediği söylenebilir.

Araştırma bulgularına dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Motor becerilerin 4-10 yaşlarında kazandırılmasının benlik kavramını olumlu etkilemesi ve spor yapan çocuklarda benlik kavramının daha olumlu bulunması nedeniyle, ilköğretim okullarının beden eğitimi programlarının geliştirilmesi gerekli görülmektedir.
2. Spor deneyimi ile benlik kavramı arasında olumlu bir ilişki olması, çocukların küçük yaşlardan itibaren beden eğitimi dersleri ile sportif faaliyetlere etkin katılımının sağlanmasını gerekli kılmaktadır.
3. Serbest zamanlarında oyun oynayan-spor yapan öğrencilerin daha olumlu benlik kavramına sahip olmaları nedeniyle, çocuklara kendilerini gerçekleştirebileceği ortamların hazırlanması gerekmektedir.
4. Motor becerilerin kazandırılmasında çocukların yaş, ilgi, yetenek ve kapasiteleri dikkate alınmalı; onlara başarı hazzını yaşayabilecekleri etkinlikler yaptırılmalıdır.
5. Anne-baba ve öğretmen tutumlarının benlik gelişimini etkilediği dikkate alındığında, okul-aile işbirliği çerçevesinde çocukların sportif etkinliklere katılımı teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Bu bağlamda, beden eğitimi öğretmenleri, okul psikologları ile spor bilimcilerin işbirliği sağlanabilir.
6. Benzer araştırmalar çeşitli yaş, eğitim ve kültür düzeylerinde yapılmalıdır.
7. Spor yapan ve yapmayan çocukların benlik kavramına anne-baba ve öğretmen yaklaşımları ile akran gruplarının etkisini inceleyen deneysel ve boylamsal çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Aksaray, S. (1994). Devam Ettikleri Okullardaki Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Anne-Baba Tutum Algılarının Benlik İmajlarına Etkisi. 1. Eğitim Bilimleri Kongresi. Bildiriler. Cilt 2: 724-731.
2. Alkın, T., Baykara, A., Miral, S. ve S. Özakbaş (1992) Gençlerde Beden İmgesi ve Benlik Saygısı İlişkisi. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı. İzmir: Saray Kitabevi; 418-424.
3. Altıparmak, E., Saracaloğlu, A. S. ve H. Çamlıyer. (1995). 15-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Benlik Saygısına Sporun Etkisi. Performans. 1,1: 67-76.
4. Aşçı, F. H. (1997). Benlik Kavramı ve Spor. A.Ü. Spor Psikolojisi Kursu. Bildiriler. Ankara, 13-14 Aralık 1997. Ankara: Bağırhan Kitabevi, 1999: 7-35.
5. Aşçı, F. H. (1995). Takım Spor ve Bireysel Spor ile Uğraşan Liseli Kız Öğrencilerin Benlik Kavramı ve Beden İmgesinden Hoşnut Olma Düzeyleri. Spor Hekimliği Dergisi. 30, 4: 217-226.
6. Aşçı, F.H., Gökmen, H. Tiryaki, G. ve U. Öner. (1993). Liseli Erkek Sporcuların ve Sporcu Olmayanların Benlik Kavramları. Spor Bilimleri Dergisi. 4,1: 39-43.
7. Bakar, D. (1996). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Sisteminin İncelenmesi. Yayınlanmamış Y.L. Tezi. İzmir: E.Ü. Sos. Bil. Ens.
8. Bailey, K., Moulton, P. and M. Moulton. (1999). Athletics as a Predictor of Self-esteem and Approval Motivation. The Sport Journal. 2, 2.
9. Beydoğan, M. (1993). Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde "Beden İmgesi-Benlik İlişkisi ile İlgili Bir Araştırma. Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor II. Ulusal Sempozyumu. Manisa, 16-18 Aralık 1993. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1994: 459-479.
10. Borba, M. and C. Borba. (1992). Self-Esteem: A Classroom Affair. (Vol. 2). More Ways to Help Children Like Themselves. San Francisco: Harper and Row Publishers.
11. Butcher, J.E. (1989). Adolescent Girls' Sex Role Development: Relation with Sport Participation, Self-Esteem and Age at Menarche. Sex Roles. 20: 575-593.
12. Can, G. (1990). Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarının Etkileyen Etmenler. Eskişehir: Anadolu Ün. Yayınları.
13. Cratty, B. J. (1974). Movement Behavior and Motor Learning. Philadelphia: Lea Febiger.
14. Çam, S. (1992). Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Benlik Kavramının Karşılaştırılması. Psikolojik. Dan. ve Reh. Dergisi. 1,3: 16-20.
15. Çamlıyer, H. (1992). Çocuk, Hareket ve Benlik İmajı Geliştirme. Eğitim Bilimleri Dergisi. Beden Eğitimi ve Spor Özel Sayısı. 1, 1: 19-21.
16. Çamlıyer, H. ve H. Çamlıyer. (1997). Eğitim Bütünlüğü İçinde Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun. İzmir: Can Ofset.
17. Çuhadaroğlu, F. (1986). Adolesanlarda Benlik Saygısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: H.Ü. Tıp Fakültesi.
18. Damon, W. ve D.Hart (1988). Self-Understanding In Childhood and Adolescence. Cambridge: Caldridge Un. Press.
19. Ekşi, A. ve M. Özgüroğlu. (1992). Adolesans Döneminde Benlik İmajı. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı. İzmir: Saray Kitabevleri; 201-207.
20. Einsenberg, S. ve D. J. Delaney (1993). Psikolojik Danışma Süreci. Çev. N. Ören ve M. Takkoç. İstanbul: MEB. Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri.

21. Erkan, S. (1986). Ana-babalarını Demokratik, Otoriter ve İlgisiz Olarak Algılayan Bireylerin Benlik Kavramları ile İdeal Benlik Kavramlarının Bağdaşım Dereceleri Arasındaki Fark. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: A.Ü. Sos. Bil. Ens.
22. Fox, K. R. (1990). Physical Education and Development of Self-Esteem in Children. N. Armstrong. (Ed). New Directions in Physical Education. Champaign: Human Kinetics.
23. Fox, K. R. (1987). Physical Self-Perceptions and Exercise Involvement. Arizona State Un. /0010) Degree: Ph. D., 204. Bulunduğu kaynak: Zorba, Ziyagil ve Tekin, 1999.
24. Gabay, R. (1996). Çocuklarda Benlik Sisteminin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: E.Ü. Sos. Bil. Ens.
25. Gecas, V. ve J. Martimer (1987). Stability and Change in the Self Concept from Adolescence to Adulthood. T. Honess and K. Yardley (Eds). Self and Identity: Perspectives Across The Lifespan. New York: Routledge & Kegan Paul Ltd: 265-281.
26. Güven, A. (1993). Farklı Öğretim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: E. Ü. Sos. Bil. Ens.
27. Gyot, G.W., Fairchild, L., and M. Hill. (1981). Physical Fitness, Sport Participation, Body Build and Self-Concept of Elementary School Children. International J. of Sport Psychology. 12, 105-6. Bulunduğu kaynak: Aşçı ve ark., 1993.
28. Harris, D. (1992). The Relationship between Physical Fitness and Attendance in School. Academic Achievement and Self-Esteem. U.S. Int. Uni. (0239). Degree: Ed.D.:115. Bulunduğu kaynak: Zorba, Ziyagil ve Tekin, 1999.
29. Harrison, J. M., Blakemore, C. L., Buck, M. M. and T. L. Pellett. (1996). Instructional Strategies for Secondary School Physical Education. 4th Edition. Dubuque, IA: Brown & Benchmark.
30. Harter, S. (1990) Causes, Correlates and the Functional Role of Global Self-Worth: A Lifespan Perspective. J. Kolligian & R. Sternberg (Eds). Perceptions of Competence and Incompetence Across The Lifespan. New Haven: Yale Un. Press; 43-70.
31. Harter, S. (1983). The Development of the Self-System. E. M. Hetherington and P.H. Mussen (Eds). Handbook of Child Psychology: Social and Personality Development. (Vol. 4). New York: John Wiley, 275-374.
32. Harter, S. ve J. Neemann. (1986). The Self-Perception Profile for College Students. Manual. Un. of Denver.
33. Hines, S. and D.L. Groves. (1989). Sport Competitions and its Influence on Self-Esteem Development. Adolescence. 24: 861-869.
34. Hoffmann, A. (1986). Competitive Sport and the American Athlete: How Much is Too Much? International J. of Sport Psychology. 17: 390-397.
35. Hortaçsu, N (1991). İnsan İlişkileri. İstanbul: İmge Kitabevi.
36. İnanç, B., Güçray, S. ve T. Akbaş. (1992). Gençlerde Okul İsteksizliği Üzerine Benlik İmajı ve Benlik Saygısı Etkisi. Ulusal Psikoloji Kongresi. Eylül 1992. Bulunduğu kaynak: Öztürk ve İnce, 1993.
37. Jirkovsky, A. M. (1986). The Relationship between Participation in Organized Youth Sports, Percived Physical Competence and Self-Esteem in Young Boys. Dissertation Abstracts International. 46: 4423-24-B
38. Katz, E. (1994). Affective Education: Self-Concept and Gifted Students. Boulder: Open Space Com. Inc. Bulunduğu kaynak: Aşçı, 1997.
39. Kumar, A., Thakur, G. P. and N. Pathak. (1985). Self-Esteem in Individual Athletes, Team Members and Non-athletes. Perceptual and Motor Skills. 61: 178.

40. Magill, R. A. and M. J. Ash. (1979). Academic, Psycho-Social and Motor Characteristics of Participants and Non- Participants in Children's Sport. *Research Quarterly*, 50,2: 230-240. Bulunduğu Kaynak: Aşçı ve ark., 1993.
41. Mangır, M., Haktanır, G ve G. Baran. (1996). Gençlerin Benlik Saygı Düzeyleri ile Ana-Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi. M.Ü. II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri. İstanbul 18-20 Eylül 1996:110-119.
42. Manning, P.A. (1990). The Relationship of Self-Concept, Sex Role Orientation and Locus of Control between Female Athletes and Non-Athletes with Further Investigation of Birth Order, Commitment, and Influencing Agent among the Athletes. *Dissertation Abstracts International*. 51,8: 2684-A.
43. Marsh, H. W., Perry, C., Horsely, C. and L. Roshe. (1995). Multidimensional Self-Concept of Elite Athletes: How do They Differ from the General Population? *Journal of Sport and Exercise Psychology*. 17: 70-83.
44. Müniroğlu, S. (1996). Çocuklarda Motorsal Gelişim Özellikleri, Bunları Etkileyen Faktörler ve Sporda İlişkilendirilmesi. Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Seminer Kitabı. 7-8 Haziran 1996. Ankara: A.Ü. Basımevi, 1997: 109-132.
45. Nielsen, D. M. and A. Metha. (1994). Parental Behavior and Adolescent Self-Esteem in Clinical and Nonclinical Samples. *Adolescence*. 29, 115: 525-541.
46. Öner, N. (1989). Öz-Kavramı Ölçeği ile Sınav Kaygısı Envanteri'nin İki Değişik Üniversitede Okuyan Öğrenci Gruplarına Uygulanması: Yeni Bir Geçerlik Çalışması. *Yayınlanmamış Rapor*. İstanbul: B.Ü. Bulunduğu kaynak: Öner, 1996.
47. Öner, N. (1996). Piers-Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği El Kitabı. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.
48. Öner, N. (1988). Yabancı Dilde Eğitim Yapan Ortaöğretim Kurumlarına Giriş Sınavlarının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri Nelerdir? Bu Etkiler Olumlu mu, Olumsuz mudur? Geçici mi, Sürekli midir? V. Ulusal Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri. *Psikoloji Dergisi Özel Sayısı*. 8. Sayı. (1990).İzmir, 14-16 Eylül:1-18.
49. Öngay, E.A. (1998). Anaokuluna Giden ve Gitmeyen İlkokul Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarının Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir. D.E.Ü. Sos.Bil.Ens.
50. Öztürk, F. ve G. İnce. (1993). Adana İli Orta Öğretimde Sportif Katılımın Benlik Saygısı Üzerine Etkisi. Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor II. Ulusal Sempozyumu. Manisa, 16-18 Aralık 1993. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1994: 333-344.
51. Öztürk, F. ve G. İnce. (1992). Ç.Ü. Sağlık Meslek Lisesinde Sportif Katılımın Benlik Saygısı Üzerine Etkisi. Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 1, 9.
52. Patterson, C.H., Kupersmidt, J.B. and P.C. Griesler (1990). Children's Perceptions of Self and of Relationships with Others as a Function of Sociometric Status. *Child Development*. 61: 1335-1349.
53. Rosenberg, M. (1986) Self- Concept From Middle Childhood Through Adolescence. J. Suls and A.G. Greenwold. (Eds). *Psychological Perspectives on the Self*. (Vol 3). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates: 107-136.
54. Salokun, S.D. (1990). Comparison of Nigerian High School Male Athletes and Non- Athletes on Self-Concept. *Perceptual and Motor Skills*. 70: 865-866.
55. Schumaker, J.F., Small, L. and J. Wood. (1986). Self-Concept Academic Achievement and Athletic Participation. *Perceptual and Motor Skills*. 62: 387-390.
56. Shaffer, D.D (1988). *Social and Personality Development*. California: Brooks/Cole Pub. Comp.
57. Smith, T.L. (1986). Self-Concepts of Youth Sport Participants and Non- Participants in Grades 3 and 6. *Perceptual and Motor Skills*. 62: 863-866.

58. Synder, E.E., and E. Spreitzer. (1976). Correlates Sport Participation among Adolescent Girls. *Research Quarterly*, 47,4: 804-809.
59. Tice, D. M. (1992). Self-Concept Change and Self-Presentation: The looking glass is also a magnifying glass. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 3: 435-451.
60. Tiryaki, Ş. ve S. Moralı. (1992). Sportif Katılımın Liseli Sporcuların Benlik Saygısı Üzerine Etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 3,1: 1-9.
61. Torucu, B.K. (1992). 13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-ekonomik Düzeyleri ve Anne-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılması. *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı*. İzmir: Saray Kitabevleri; 241-250.
62. Vincent, M.F. (1976). Comparison of Self-Concept of College Women: Athletes and Physical Education Majors. *Research Quarterly*, 47: 218-225.
63. Yavuzer, H. (1993). *Ana Baba ve Çocuk. Ailede Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
64. Yurdagül, Ş. (1989). Bazı Sosyo-Ekonomik Değişkenlerin Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarına Etkisi. *Yayınlanmamış Y.L. Tezi*. Ankara: H.Ü. Sos. Bil. Ens.
65. Yüksekaya, S. (1995). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: E. Ü. Sos. Bil. Ens.
66. Yürükoğlu, A. (1990). *Gençlik Çağı*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
67. Wylie, R.C. (1979). *Self-Concept: Theory and Research on Selected Topics*. (Vol. 2). Lincoln: Un. of Nebraska Press.
68. Zorba, E., Ziyagil, M. A. ve A. Tekin. (1999). Spor Yapma Süresi ile Algılanan Fiziksel Yeterlik ve Özsaygı İlişkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 1, 1: 65-68.